

Володимир Мельник

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

ПРОБЛЕМА АФЕКТАЦІЇ В РАМЦЯХ КАНТОВОЇ ТЕОРІЇ ДОСВІДУ ТА СПРОБА ЇЇ ВИРІШЕННЯ ВІЛФРИДОМ СЕЛАРСОМ

Volodymyr Melnyk

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

THE PROBLEM OF AFFECTION IN THE FRAMEWORK OF THE KANTIAN THEORY OF EXPERIENCE AND THE ATTEMPT TO SOLVE IT BY WILFRID SELLARS

The article deals with the issues raised by I. Kant in the one of the most discussed in the modern Kant studies texts from the “Critique of Pure Reason”, namely, the “Transcendental Deduction of Categories”. It is argued that the problematic of the transcendental deduction, which concerns the question about the applicability of a priori concepts to objects of empirical experience, is rather terminological. The author believes that solving such terminological problems is possible by clarifying the meaning of Kant’s concept of affection. The author pays attention to the interpretations of H. Veihinger and W. Sellars. With a reliance on both A- and B-edition of the “Critique of Pure Reason”, the author gives a positive assessment of Sellars’ arguments as to how they solve the problems raised by Veihinger and also identifies the key points in which Sellars raises criticism.

Keywords: transcendental idealism, analytical Kant studies, affection, receptivity, categories of pure understanding, theory of experience, sensory data.

Вступ. Формулювання проблеми, завдання і контексту дослідження. З-поміж всього змісту «Критики чистого розуму» (далі – КЧР), мабуть, найбільш контроверсійними є §§18-27 Трансцендентальної аналітики, у яких Кант провадить свою трансцендентальну дедукцію чистих розсудових понять (Далі у тексті ми використовуємо наступні аббревіатури: ТД – позначає не конкретний розділ у тексті КЧР, а Кантову аргументацію з приводу дедукції категорій, яка не обмежується рамцями §§18-27, а провадиться також і в інших місцях КЧР; зокрема, в Аналітиці засад та в Паралогізмах чистого розуму. А-дедукція – текст розділу «Трансцендентальна дедукція категорій» у першому виданні «Критики чистого розуму»; В-дедукція – текст розділу «Трансцендентальна дедукція категорій» у другому виданні «Критики чистого розуму»). Цей розділ без перебільшення вважається осередком трансцендентального ідеалізму Канта – вчення, ключова теза якого полягає у тому, що предметами пізнання є не т.зв. речі самі по собі, а явища речей самих по собі, предметний характер яких цілком визначається суб’єктивними структурами пізнання. З цією тезою Кант пов’язує вимогу об’єктивної значливості знання про ці предмети. Іншими словами, кожна людина, наскільки вона розглядається як суб’єкт пізнання, повинна мати змогу досягти спільного для всіх таких суб’єктів знання про предмети досвіду, незалежно від специфічних умов набуття цього досвіду. Така вимога виявляється слухною з огляду на те, що, нібито, кожен суб’єкт пізнання у певному сенсі володіє апіорними, спільними для всіх суб’єктів формами, які визначають єдину для всіх структуру досвіду.

У зв’язку з прочитанням цього розділу КЧР виникає ряд ключових інтерпретативних питань:

- Що таке річ сама по собі та у якому стосунку вона знаходиться до поняття явища (феномена)?
- Що забезпечує об’єктивність наукового методу, якщо його засади мають суб’єктивний (в сенсі трансцендентальної суб’єктивності) характер?
- Чим в онтологічному сенсі є трансцендентальний суб’єкт пізнання, і чи має сенс порушувати подібного роду питання, яке за своєю формою відсилає до метафізичних контекстів?

Дослідники протягом останніх 200 років, які пройшли з часу першого видання КЧР намагаються дати такі відповіді на ці ключові для розуміння Кантової теоретичної думки питання, які б, по-перше, узгоджувалися з текстом КЧР і, по-друге, були би логічно несуперечливими та інтуїтивно зрозумілими. Остання вимога прямо пов'язана із тим, що багато питань, про які йдеться у КЧР, відносяться радше до парафії тієї чи іншої науки, а не філософії. Зокрема, йдеться про стосунок тематики КЧР до когнітивних наук, формальної логіки, лінгвістики, прикладної математики.

Наше дослідження не має на меті запропонувати ще одне вирішення озвучених проблем чи пристати до табору однієї з багатьох наявних інтерпретацій. Воно орієнтоване на роботу з базовою термінологією, яка визначає ядро Кантової проблематики у ТД. Це завдання вирішується з оперттям на доробок видатного американського філософа Вілфріда Селарса, який запропонував оригінальну в рамках аналітичної філософії інтерпретацію Кантового концептуалізму, звернувши увагу на «темні» параграфи першої редакції ТД.

Тема статті є широко обговорюваною в історії післякантівської філософії. Особливо розглядувана проблематика набула своєрідної популярності в рамках аналітичної філософії, починаючи з праць П. Стросона «Індивіди» (1959 р.) та «Межі сенсу» (1966 р.), у яких британським філософом була здійснена спроба ревізії та реабілітації метафізики. Традиція реінтерпретації та актуалізації Кантової теоретичної філософії продовжилась в інтерпретаціях В. Селарса, П. Гасра, Г. Елісона, К. Америкса, Л. Бека, В. Карла, П. Кітчер, Дж. ван Клеве, Б. Страуда, Дж. МакДавела та багатьох інших.

Термінологічні засади інтерпретації Кантової теорії рецептивності. Проблеми, які від самого початку ускладнюють послідовну інтерпретацію Кантової теорії чуттєвості у ТД, мають термінологічний характер. Йдеться про специфіку кореляції наступних понять: річ сама по собі (Ding an sich) – явище (Erscheinung) – споглядання (Anschauung) – репрезентація (Vorstellung) – предмет (Gegenstand). Артикуляція змісту цих понять здійснюється у тісному зв'язку з рядом інших понять: трансцендентальний синтез, рецептивність та афектація. Маємо розглянути ряд репрезентативних тез, які, на наш погляд, дозволять виявити ключові проблемні місця і, заразом, ключові мотиви для інтерпретацій ТД.

1. *Предмет афіціює суб'єкт. Предмет є даним для суб'єкта пізнання. Рецептивність = чуттєвість*¹.

2. *Рецептивність вможливує репрезентації предметів*².

3. *Споглядання мають пасивний характер*³.

4. *Предмет = явище = репрезентація. Обсяг поняття «споглядання» не вичерпується обсягом поняття «явище»*⁴.

5. *Про суб'єкт, наскільки він зазнає афектації, можна сказати, що він є пасивним*⁵.

6. *Розсуд є джерелом афектації*⁶.

7. *Суб'єкт може афіціювати себе*⁷.

8. *Час є формою внутрішньої афектації*⁸.

9. *Перцепція є одним із різновидів репрезентацій (свідомі репрезентації). Формами пізнання є споглядання і поняття. Пізнання є різновидом перцепції а, відтак, репрезентацій. Споглядання і поняття є різновидами репрезентацій*⁹.

Якщо взяти до уваги сформульовані тези в сукупності, впадають у вічі деякі неясності та суперечності.

- Напруга між поняттями предмет (явище), споглядання та репрезентація (тези 4 та 9).

¹ Eisler, R. (1984). *Kant-Lexikon: Nachschlagewerk zu Kants sämtlichen Schriften, Briefen und handschriftlichen Nachlass*. Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag, 4.

² Там само, 473.

³ Там само, 16.

⁴ Там само, 18.

⁵ Kant, I. (1919). *Kritik der reinen Vernunft*. Leipzig: Meiner, 166.

⁶ Там само, 167.

⁷ Там само, 168.

⁸ Там само, 99.

⁹ Там само, 333.

А. Поняття репрезентація можна вживати у словосполученні репрезентація предмета. Тобто, предмет є відмінним від репрезентації, він афіціює суб'єкт, внаслідок чого має сформуватися репрезентація (теза 1).

В. Поняття предмет функціонує як синонім поняття репрезентація (тези 4, 9).

С. Поняття репрезентація використовується як синонім поняття споглядання; тобто суто пасивного «зрізу» досвіду. У такому випадку поняття предмет використовується у звичному значенні поняття репрезентація = явище (теза 2).

Д. Поняття споглядання набуває значення предмета = явище = репрезентація в рамках чистого споглядання, яке є результатом спонтанної «дії» розсуду і не потребує «дії» з боку зовнішніх речей (тези 4, 9).

- Суперечність між тезами 3, 4, 5 з одного боку і тезою 9 з іншого:

А. У групі тез 3, 4, 5 йдеться про пасивний характер споглядань.

В. Однак у тезі 9 йдеться про те, що споглядання є формою пізнання і репрезентації.

С. Оскільки ж репрезентація = явище (теза 4), а явище афіціює суб'єкт у внутрішньому чутті (теза 8), репрезентація має активний характер. Отже і споглядання повинно мати активний характер.

- Подвійна активно-пасивна структура суб'єкта пізнання (тези 5, 6).

- Використання поняття внутрішня афектація у двох різних значеннях:

А. Як апіорне конституювання розсудом сфери рецептивності (теза 6).

В. Як «дія» емпіричного суб'єкта на внутрішню чуттєвість, за аналогією із «дією» на неї інших явищ (тези 7, 8).

Не важко побачити, що вказані проблеми концентруються довкола неясності з поняттям афектації. Питання про коректне та послідовне визначення понять явище, репрезентація та споглядання, а також про послідовне розуміння функції суб'єкта у конституюванні рецептивності можна вирішити шляхом несуперечливої реконструкції того механізму, який Кант називає афектацією.

Формулювання проблеми афектації Г. Файгінгером. У другому томі свого «Коментаря до Кантової Критики чистого розуму» німецький філософ Ганс Файгінгер систематизує проблематику, пов'язану із поняттям афектації. Він розглядає її крізь призму двох інтерпретацій механізму афектації, які є інтуїтивно зрозумілими на підставі тексту КЧР:

1. Трансцендентна афектація трансцендентального суб'єкта з боку речей самих по собі.

2. Емпірична афектація емпіричного суб'єкта з боку явищ (репрезентацій)¹.

Суть проблеми, пов'язаної з поняттям трансцендентної афектації, полягає в наступному:

1. Згідно з принципами Кантового трансцендентального ідеалізму об'єктивне, достовірне пізнання можливе лише щодо явищ (предметів досвіду), але не стосовно речей самих по собі.

2. Емпіричні явища конститууються на основі даних чуттєвих вражень, які суб'єкт отримує внаслідок дії на нього речей самих по собі.

3. Ця дія, яку в коментаторській літературі називають зовнішньою афектацією, розуміється за аналогією до кавзації (*Verursachung*)².

4. Кавзальний зв'язок є однією з категорій розсуду, а відтак є застосовною лише до явищ досвіду і в жодному разі до речей самих по собі.

5. Комбінація тез 1, 3 та 4 призводить до суперечності.

Суть проблеми, пов'язаної з поняттям *емпіричної афектації*, полягає у наступному:

1. Явища є лише наслідками «взаємодії» суб'єкта з речами самими по собі. Принаймні очевидно, що суб'єкт потребує даних «зовнішнього світу» для синтезування емпіричного, предметного досвіду³. І редукція поняття афектації до емпіричної афектації лише приховує проблему, а не вирішує її⁴.

2. Найцікавіше, що у зв'язку з поняттям емпіричної афектації з'являються проблеми з інтерпретацією поняття споглядання, оскільки саме в цьому контексті воно зводиться до певного пасивного утворення, даного в чуттєвості. Ця пасивність забезпечується тим, що споглядання – це

¹ Veihinger, H. (1892). *Kommentar zur Kants Kritik der reinen Vernunft*. Stuttgart: W. Spemann, 48-53.

² Eisler, R. (1984). *Kant-Lexikon: Nachschlagewerk zu Kants sämtlichen Schriften, Briefen und handschriftlichen Nachlass*. Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag, 12.

³ Veihinger, H. (1892). *Kommentar zur Kants Kritik der reinen Vernunft*. Stuttgart: W. Spemann, 48.

⁴ Там само, 53.

предмет, даний лише у просторі, але не в часі. Тому споглядання – це ще не повноцінний предмет досвіду, не явище і не репрезентація¹.

Видається, що такий «посередній» стан предмета досвіду є чимось суперечливим в рамках Кантової теорії досвіду, оскільки категорії розсуду є схематизованими в часі правилами конструювання та ідентифікації предметів досвіду. Відтак, предмет досвіду, невизначений у часі, не є предметом досвіду взагалі, оскільки він не ідентифікується в рамках даної концептуальної схеми. Єдиним висновком, який можна зробити з цих міркувань, наступний: споглядання як даність пасивного предмета, визначеного лише у просторі, не є реальним елементом актуального чи можливого досвіду, як цього вимагає теорія емпіричної афектації.

Утім, очевидно, що поняття афектації стосується як речей самих по собі, так і явищ чуттєвості: «Кантові, звісно, в першу чергу йшлося про емпіричну афектацію, і, звісна річ, не замість трансцендентної...а поряд із нею»². Відтак, Файгінгер формулює третю інтерпретативну позицію – теорію подвійної афектації, згідно з якою афектація суб'єкта відбувається одночасно на двох рівнях: а) на рівні трансцендентального суб'єкта і речі самої по собі та б) на рівні емпіричного суб'єкта і явища.

Однак, видається, що така пропозиція не вирішує, а навпаки – ускладнює проблему. До вищеназваних суперечностей, пов'язаних із тим, що афектація з боку речей самих по собі мислиться як кавзація, а емпірична афектація передбачає подвоєння предмета і, відповідно, чуттєвості; отже, до цих суперечностей додається ще одна: необхідність реального подвоєння суб'єкта пізнання на трансцендентальний суб'єкт та емпіричний суб'єкт. І при тому так, що ці 2 суб'єкта мають співіснувати³.

В сучасних аналітичних інтерпретаціях Кантового трансцендентального ідеалізму позицію, яка стикається з такими суперечностями, називають двооб'єктною інтерпретацією і вважають застарілою. В її рамках явище та річ сама по собі розглядаються як метафізично різні об'єкти. Відтак, єдино можливим способом пояснення механізму афектації стає залучення елемента процесу: дії об'єкта на суб'єкт, внаслідок чого виникає явище. Отже, щоби уникнути суперечностей, які неодмінно виникають за такої інтерпретації Кантового ідеалізму, слід шукати теоретичних рішень, які вилучають елемент процесу з механізму афектації. В цьому контексті виникає суперечка між інтерпретаціями ідеалізму Канта в термінах трансцендентальної (П. Стросон) або трансцендентної (Дж. МакДавел) психології з одного боку і в термінах логічної семантики (В. Селарс) з іншого.

«Міф про дане» Вілфрида Селарса

Кантіанська інтерпретація Кантової теорії рецептивності американським філософом-аналітиком Вілфридом Селарсом є визначальною в рамках нашого дослідження з двох причин. По-перше, він, зазнавши потужного інтелектуального впливу з боку континентальної традиції і, зокрема, Е. Гусерля, пропонує глибоку, як на представника аналітичної традиції, інтерпретацію Кантового поняття *предмета досвіду*⁴. По-друге, він звертає увагу на подвійний характер *зовнішньої афектації* і, відтак, наближається в інтерпретації активного (спонтанного) характеру рецептивності до позиції неокантіанця Г. Коена.

Аргументація Селарса проти пасивного характеру споглядань концентрується довкола підваження т.зв. Міфу про дане. В. Циба реконструює структуру Селарсового Міфу про дане наступним чином:

1. Уявлення про предмет може бути або чуттєвим, або поняттєвим.
2. Чуттєве уявлення походить з відчуттєвого враження, спричиненого входженням об'єкта в наше поле сприйняття, тоді як дискурсивне уявлення є результатом концептуальних операцій з враженнями.
3. Залучення понять для одержання знання потрібне лише за умови, що відчуттєві враження є нечіткими або неартикульованими.
4. Тому достеменно емпіричне пізнання можливе не суто концептуально, отже, неінференційно.
5. Чуттєві уявлення є неконцептуальними⁵.

¹ Veihinger, H. (1892). *Kommentar zur Kants Kritik der reinen Vernunft*. Stuttgart: W. Spemann, 52.

² Там само.

³ Там само, 53.

⁴ Циба, В. (2015). Епістемологічний словник Селарса. *Sententiae*, 33 (2), 41.

⁵ Там само, 44.

Міф про дане має, на нашу думку, за свій засновок тезу, висловлену Кантом у вступі до Трансцендентальної діалектики, про яку йшлося вище, а саме: споглядання є підвидом пізнання, а пізнання є підвидом репрезентацій. Відтак, ми можемо увітати собі репрезентації, які не мають пізнавального характеру. Отже, в структурі досвіду наявні певні елементи, які можуть як входити, так і не входити у стосунок до розсуду, залишаючись пасивно даними у чуттєвості.

Однак, пасивність таких «репрезентацій», яка означає не що інше, як невизначеність у внутрішньому спогляданні і, відповідно, неспівмірність розсуду, який пов'язується з предметами споглядання через схематизовані у часі – формі внутрішнього чуття – категорії. Отже, тлумачення змісту поняття предмета досвіду у його стосунку до чуттєвості через поняття даності підважує необхідну для Кантового трансцендентального ідеалізму теорію емпіричної афектації.

Проблема полягає в інтерпретації змісту понять споглядання та репрезентація: вище нам йшлося, що ці поняття вживаються Кантом іноді як синоніми, іноді – в діаметрально протилежних значеннях. Відповідно, вирішення проблеми емпіричної афектації пов'язано з проясненням співвідношення цих понять.

Зміст Селарсової теорії концептуального характеру споглядань. У своїй кантознавчій праці «Наука і метафізика. Варіації щодо кантіанських тем», вперше виданій у 1968 р., Селарс формулює свою відому тезу про концептуальний характер споглядань. Ми можемо реконструювати його аргументацію наступним чином¹:

1. Кант постулює строге розрізнення між розсудом та чуттєвістю як пізнавальними здатностями. І розсуд, і чуттєвість є елементами нашого пізнання.

2. Кант описує і чуттєвість, і розсуд через спільне їм обом поняття репрезентації (*Vorstellung*): чуттєвість є здатністю отримувати репрезентації, розсуд є здатністю пізнавати предмети через ці репрезентації.

3. Репрезентації на стороні розсуду є поняттями, репрезентації на стороні чуттєвості є спогляданнями. Поняття вможливають пізнання загального, споглядання – пізнання одиничного. Ми маємо 2 набори взаємно кореляційних понять: а) розсуд – поняття – спонтанність; б) чуттєвість – споглядання – рецептивність. Місток між цими наборами понять прокладається завдяки більш загальним поняттям пізнання та репрезентації.

4. Пізнання одиничного є безпосереднім, пізнання загального (дискурсивне пізнання) є опосередкованим формами предикативного судження.

5. Безпосередній пізнавальний стосунок до предмета здійснюється через демонстратив «це», наприклад, в репрезентації типу «це – куб». Дана репрезентація не є предикативним судженням типу «Цей предмет є кубом», натомість мала би передувати йому: «...безпосередній стосунок можна сконструювати на основі моделі демонстративу «це» ('this')». Відповідно до цієї моделі, яку я в цілому вважаю вірною інтерпретацією, споглядання є репрезентаціями того, що можна позначити через демонстратив «це» (*intuitions would be representations of thises*). Відтак споглядання остільки є концептуальними, оскільки взагалі репрезентувати щось як «це» можливо лише концептуально (*would be conceptual in that peculiar way in which to represent something as a this is conceptual*)².

6. Споглядання є, згідно із Кантом, результатом дії продуктивної сили виображення, яка реалізує функцію розсуду на рівні рецептивності. Отже, позірно вірний висновок про передування «остенсивних репрезентацій» типу «це – куб» є хибним. Отже, якщо послуговуватись термінами передування, форма предикативного судження і репрезентації-поняття передують репрезентаціям-спогляданням: «...вираз «це – куб» висловлює репрезентування (*representing*) чогось на кшталт кубу способом, який концептуально передує «кубу» як загальній чи універсальній репрезентації; тобто, тим способом, який концептуально передує предикації чи судженню»³.

7. Сфера рецептивності зазнає афектації з боку розсуду. Відтак, на рівні трансцендентної афектації рецептивність зазнає афектації одразу з обох сторін – зі сторони речей самих по собі та зі сторони розсуду, – конституюючи предмет, що споглядається. Цей предмет здійснює емпіричну афектацію, яка уможливується лише завдяки тому, що споглядання мають концептуальну складову: «Чуттєвість, за Селарсом, взагалі не може бути пасивною, адже активністю її наділяють зовнішні впливи об'єктів, з одного боку, і самоафектації свідомості за допомогою чистих понять»⁴.

¹ Sellars, W. (1993). *Science and Metaphysics. Variations on Kantian Themes*. New York: Humanities Press, 2-8.

² Там само, 3.

³ Там само, 6-7.

⁴ Циба, В. (2015). Епістемологічний словник Селарса. *Sententiae*, 33 (2), 43.

8. Отже, опосередковане дискурсивне пізнання можливе лише завдяки тому, що безпосереднє споглядальне пізнання має концептуальний характер.

Текстуальні підстави для теорії концептуального характеру споглядань у КЧР та проблеми Селарсової інтерпретації. Змальована вище теорія концептуального характеру споглядань як певного виду репрезентацій прямо обґрунтовується текстом КЧР. Йдеться про Кантову теорію трансцендентального синтезу, яка була сформульована в А-дедукції і частково відтворена у §26 В-дедукції. Трансцендентальний синтез – це функція продуктивної сили виображення, яка конститує сферу рецептивності. Кантові йдеться про 3 види трансцендентального синтезу і, відповідно, про 3 «етапи» реалізації продуктивної сили виображення:

1. *Синтез апрегензії (схоплення) у спогляданні*, значення якого полягає у пов'язуванні множини точок, як елементарних складових простору, у певну просторову фігуру¹.

2. *Синтез репродукції у виображенні*, значення якого полягає у «добудові» виображенням невидимих сторін чи властивостей предмета або у реконструкції предметних зв'язків, які не є даними в актуальному спогляданні, утім з необхідністю, за певним правилом, передбачаються тим предметом або множиною предметів, які дані в актуальному спогляданні. Завдяки цьому типу синтезу увиразнюється відмінність між поняттями образ (Bild) та предмет (Gegenstand)².

3. *Синтез рекотніції (впізнання) у понятті*, значення якого полягає у тому, щоби поєднувати окремі ознаки предмета в єдине ціле, утворювати з конгломерату, сукупності частин, предметне ціле, яке може бути визначеним за допомогою поняття (поєднання репрезентацій і конституювання визначуваного цілого окремих репрезентацій)³.

Як бачимо, теорія концептуального характеру споглядань є не стільки інтерпретацією, скільки результатом вірної розстановки наголосів при роботі із текстами обох видань КЧР. Утім, вслід за, здавалося би, розв'язком проблеми емпіричної афектації постає нова, ще більш складна проблема, відповідь на яку текст КЧР вже не дає. Йдеться про те, що взагалі являють собою ці типи трансцендентального синтезу? Очевидно, що вони не мають інтуїтивно зрозумілого для нас характеру дії, яка розгортається у часі, оскільки ці «акти» синтезу мають своїм завданням таке конституювання сфери рецептивності, яке би вперше уможливило протікання будь-яких процесів у часі. Відтак, дія продуктивної сили виображення є позачасовою, природа її «конститутивного» стосунку до реального досвіду є незрозумілою, так само як і її онтологічний статус.

Представники аналітичного кантознавства дуже обережно ставляться до цієї сторони Кантової філософії і воляють списувати його на застарілу «трансцендентальну психологію»⁴. Вілфрид Селарс не є виключенням. Він слідує настанові, засвоєній Л. Вітгенштайном, П. Стросоном та Дж. МакДавелом⁵, і бачить завдання критичної філософії не у тому, щоби інтроспективно відслідковувати механізм роботи несвідомих ментальних актів, які мають своїм наслідком утворення репрезентацій. Натомість, він бачить його у тому, щоби реконструювати ці механізми на основі концептуальних засад послідовної логічної семантики: «Його мета закорінена в завданні окреслити перебіг ментальних змістів у термінах пропозиційних змістів... репрезентація показує нам активність її когнітивного суб'єкта, репрезентування виявляє те, за допомогою класу яких актів він пізнає, натомість корелятом здійснення акту, а відтак і об'єктивною підставою істинності його змісту, є інтенційоване суще, річ»⁶. Зрештою, логіка Селарсової інтерпретації є дуже схожою з логікою трансцендентальної аргументації у ТД самого Канта: відштовхуючись від припущення про відсутність «розриву» між суб'єктивними спогляданнями та об'єктивними поняттями – оскільки наявність такого розриву підважує будь-яку семантичну теорію – реконструювати умови, за яких споглядання набувають характеру об'єктивного змісту логічних понять (Селарс): «Трансцендентальна філософія в розумінні Селарса є доведенням граничних засад, за допомогою яких у трансцендентальній рефлексії викристалізовується теорія істини, невід'ємна від теорії значення, точніше концепція того, як відчуттєві уявлення досягають об'єктивно коректних когнітивних змістів»⁷.

¹ Kant, I. (1919). *Kritik der reinen Vernunft*. Leipzig: Meiner, 708.

² Там само, 708.

³ Там само, 710-711.

⁴ Козловський, В. (2016). Стросон і Кант: дескриптивна метафізика як концептуальна передумова аналізу «Критики чистого розуму». *Sententiae*, 34 (1), 33.

⁵ Циба, В. (2016). Концептуальність споглядання. Селарс добудовує Кантову епістемологію. *Sententiae*, 34 (1), 43.

⁶ Циба, В. (2015). Епістемологічний словник Селарса. *Sententiae*, 33 (2), 43.

⁷ Циба, В. (2016). Концептуальність споглядання. Селарс добудовує Кантову епістемологію. *Sententiae*, 34 (1), 48.

Висновки. Селарсова інтерпретація Кантової теорії досвіду має одну серйозну ваду. Селарсові йдеться про розрізнення концептуального і неконцептуального елементів досвіду. Відповідно до такої класифікації, під поняття *неконцептуального* підпадають різноманітні чуттєві враження, які ще не є репрезентаціями. Під поняття *концептуального*, відповідно, підпадають усі типи репрезентацій, тобто таких ментальних станів, які «мають пропозиційний зміст і можуть бути виражені вербально»¹. Посилаючись на перший розділ праці Селарса «Наука і метафізика. Варіації щодо кантіанських тем», В. Циба дає також наступну інтерпретацію позиції американського філософа: «Кант схиляється до обмеження терміна “свідомість” апперцепіюванням і апперцепійованим як таким, що виправдовує припущення про існування особливого класу відчуттєвих вражень, наприклад, візуальних і тактильних, які взагалі не апперцепіюються й водночас мають місце «у» свідомості. Щодо такого типу свідомості Селарс вживає предикат «відчуттєва» (*sensory consciousness*). Цей вираз слід розуміти так, що сенсорна будова нашого тіла дає змогу адекватно сприймати каузальний вплив речей самих по собі й набувати переконань про їхнє існування»². Отже, можемо встановити відповідність між поняттями *неконцептуального* і таких елементів досвіду, які не *апперцепіюються* трансцендентальним суб'єктом.

На нашу думку, така позиція Селарса є відверто хибною, оскільки Кантова модель досвіду передбачає, що чуттєві враження, як найбільш елементарні складові досвіду, які надають йому зміст, завжди вже є «апперцепійованими», тобто такими, що мають стосунок до єдності трансцендентального суб'єкта пізнання. Ми вважаємо, що саме елімінація розрізнення концептуального і неконцептуального у досвіді і редукція всього змісту досвіду до *репрезентацій* забезпечує вирішення проблеми трансцендентної афектації, яку Селарс, концентруючись на проблемі емпіричної афектації, «вносить за дужки» як належну психології, а не критичній філософії.

References:

- Allison, H. (2004). *Kant's Transcendental Idealism: An Interpretation and Defense*. New Haven: Yale UP. [in English].
- Bogachov, A. (2011). *Dosvid i sens* [Experience and Sense]. Kyiv: Duh i litera. [in Ukrainian].
- Cohen, H. (1885). *Kants Theorie der Erfahrung* [Kant's theory of experience]. Berlin: Dümmler. [in German].
- Cyba, V. (2015). Epistemologichnyj slovnyk Selarsa [Sellars' Epistemological Lexicon]. *Sententiae*, 33 (2), 41-50. [in Ukrainian].
- Cyba, V. (2016). Konzeptualnist spoglyadannya. Selars dobudovuye Kantovu epistemologiyu [Conceptuality of the Intuition: Sellars completes Kant's Epistemology]. *Sententiae*, 34 (1), 42-60. [in Ukrainian].
- Eisler, R. (1984). *Kant-Lexikon: Nachschlagewerk zu Kants sämtlichen Schriften, Briefen und handschriftlichen Nachlass* [Kant-Lexikon: reference work to Kant's all writings, letters and manuscript estate]. Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag. [in German].
- Guyer, P. (1987). *Kant and the Claims of Knowledge*. Cambridge: Cambridge UP. [in English].
- Kant, I. (1919). *Kritik der reinen Vernunft* [Critique of Pure Reason]. Leipzig: Meiner. [in German].
- Kozlovskiy, V. (2016). Stroson i Kant: deskryptivna metafizyka yak konceptualna peredumova analizu «Krytyky chystogo rozumu». [Strawson and Kant: Descriptive Metaphysics as Conceptual Background for the Analysis of "Critique of Pure Reason"]. *Sententiae*, 34 (1), 25-41. [in Ukrainian].
- Langdon, R. (1998). *Kantian Humility*. Oxford: Oxford UP. [in English].
- McDowell, J. (2009). *Having the World in View. Essays on Kant, Hegel and Sellars*. Cambridge, Mass., London: Harvard UP. [in English].
- Minakov, M. (2015). Podiya pervy'nogo dosvidu i filosofiya. Metateoriya dosvidu v Kanta i Kvajna. [The Event of Primary Experience and Philosophy. Metatheory of Experience in Kant and Quine's Epistemologies]. *Sententiae*, 33 (2), 64-74. [in Ukrainian].
- Sellars, W. (1993). *Science and Metaphysics. Variations on Kantian Themes*. New York: Humanities Press. [in English].
- Strawson, P. F. (1966). *The Bounds of Sense: An Essay on Kant's Critique of Pure Reason*. London: Methuen. [in English].
- Veihinger, H. (1892). *Kommentar zur Kants Kritik der reinen Vernunft* [Commentary on Kant's Critique of Pure Reason]. Stuttgart: W. Spemann. [in German].

¹ Циба, В. (2015). Епістемологічний словник Селарса. *Sententiae*, 33 (2), 43.

² Циба, В. (2016). Концептуальність споглядання. Селарс добудовує Кантову епістемологію. *Sententiae*, 34 (1), 48.